

Osisi Ego N'Ala Igbo

Onyinye Constance Amamgbo

Ngalaba Amumamu Igbo, Afrika na Eshia

Mahadum Nnamdi Azikiwe, Oka

+2348033086688 oc.amamgbo@unizik.edu.ng

Umjedemede

Nchọcha a bu maka osisi na-enye ndi Igbo akatamkpo ego. Osisi bu otu n'ime ihe Chineke kere nye mmadu iji mee ka ndu to o uto ma na-aga nke oma. Ebe osisi ego bu osisi ndi ahụ di iche iche na-enye ndi Igbo atakamkpo ego. Ihe kpalitere mmuo nwanchocha ime nchocha a bu ime ka ndi mmadu mata mkpa na uru di iche iche osisi bara n'ala Igbo. Ugwu na nsopuru osisi ufodu nwere nke otutu umuafọ Igbo amabeghi ruo taa n'ihia akunauba e si na ya eweta. Nwanchocha ahubeghi onye merela nchocha iji choputa osisi ndi ahụ. Ihe nwanchocha bu n'obi bu ichoputagasi aha osisi ndi ahụ naenye ndi Igbo nnukwu ego n'uzo di iche iche ma detuo ha n'akwukwo. Ebumnobi nwanchocha ozo bu ime ka anya umuafọ Igbo meghee site n'imata osisi ufodu bu osisi ego ha na-ahụ kwa mgbe ma ha amaghi na o bu nnukwu osisi n'ala Igbo. Atutu mgbakwasa ukwu nchocha a bu atutu njirieme na atutu nrugaara aka. Nchocha a gosiri na ufodu osisi e nwere n'ala Igbo nwere ndi na-enye atakamkpo ego n'uzo di iche iche. Ozo, nwanchocha choputara na osisi ndi a abughi ihe ndi Igbo ji egwuri egwu n'ihia ihe nnweta di na ha. Osisi ego ndi a bu osisi ndi Igbo chekwubere maka ihe nnweta di ka ego, nri, akwa, ebe obibi, onodu ahụ ike dg. Nwanchocha choputara na di ka onuogu uwa na-abawanye ka okuku na ozuzu osisi ego ndi a na-abawanyekwa. A choputara na osisi ufodu nwere ugwu na nsopuru puru iche n'ala Igbo karja ibe ha. Nchocha a bu nchocha nkowasi na nkowami. Ebe nwanchocha siri weta ngwa nchocha ya bu n'akwukwo ogugu di iche iche, ajuju onu o gbara ndi maara ihe ekwe na-aku n'ebe osisi di n'ala Igbo. N'ikpeazu, nwanchocha mejuputara ebumnobi ya site n'ime ka umuafọ Igbo mata na osisi e nwere n'ala Igbo di n'udi di iche iche.

Okpukpuru okwu: Osisi, ego, ndu, ndi Igbo

Mkpelite

Osisi bu ihe Chineke kere nye mmadu iji mee ka ndu di mfe ma tokwaa uto. N'ala Igbo, osisi bu otu n'ime ihe Chineke kere na-enyere mmadu aka n'uzo puru iche. O bu ihe umu ogbenye ji azo onwe ha site n'iri ya eri ka nri, ree ufodu ere n'ahia iji nweta ego ha ji egbo mkpa diiri ha. Ufodu n'ime ha na-eto n'ohia nwee alaka na akwukwo na-ajuputa n'elu ya, otutu na-eto eto karja ibe ha. A bia n'akwukwo ha, imirikiti n'ime ha na-acha ndu ndu, ufodu na-acha mmee mmee ebe ufodu na-acha edo edo. Osisi ndi na-acha ndu ndu gunyere ndi a: oji, ube, ukwa, ukpaka dg. Ebe ndi na-acha mmeemmee bu ndi a: uchakiri, orommee, oha okporo mmee, dg. A bia n'akwukwo osisi, e nwere ndi na-adị obodobo di ka okwe, ukwa, dg. E nwekwara ndi na-agba kirikiri di ka ukpaka, okwe one, ebe akwukwo osisi ndi na-adị obere bu oroma, gova, nwekwaa ndi akwukwo na-adị wara wara di ka achara, nkwa, dg. Akwukwo osisi nwekwara ndi na-esi ike ma nwekwaa ndi na-adị nro ma na-eme nwuri nwuri n'aka.

Ozo, n'ala Igbo, e nwere osisi ndi na-amiputa mkpuru a na-aracha aracha ma o bu na-ata ya ata ma na-enyekwa ndi Igbo akatamkpo ego. Ha bu udara, ube, oka, oji, mbembe, utazi, dg. Ebe akwukwo osisi ndi a bu ugu, mgborodi, utazi, anara, onugbu, mgbammiri, so n'akwukwo osisi ndi mmadu ji biri n'ala Igbo. Ahijia ufodu bukwu nke ndi Igbo ji eme onu site n'iji ya ewu ulo ma na-echekwaba ihe ha konyere n'ala. Ahijia ndi a gunyere akpalata, ahijia achara, dg. Osisi naamiputa nri ala sokwa n'osisi ego e nwere ndi Igbo e jighi egwuri egwu. Osisi ndi ahụ bu akpu, ede, ji, ona, opapa, agwa, osikapa, dg. N'ime osisi ndi a, e nwere ndi a na-egwuputa egwuputa n'ala di ka ji, nwekwaa ndi a na-abuputa n'ala di ka akpu, ede, ebe e nwere

ndi a na-aboputa aboputa n'ala di ka opapa, agwa, dg. N'aka nke ozọ, osisi nwekwara ndi naamiputa mkpara akwukwo e ji esi ogwuiba, ogwu umaafọ, ogwueze, ogwuunyị ikpere ukwu di iche iche a na-anu anu, na-ete ete, ndi a na-eku eku, ndi a na-ekpu ekpu na ndi e ji asa ahụ. Ụdi ogwu niile a bu ihe e si n'osisi enweta. Ebe ụfọdụ ndi mmadu ji ya mere akaorụ wee na-esikwa ogwu ndi a na-ebupu na mba uwa iji nweta ego.

Na nchikota, osisi bu otu ihe n'ime ihe ndi Igbo ji eme onu nke na-enye akatamkpo ego site n'ibupu ụfọdụ n'ime ha n'obodo mepere emepe nakwa mba ofesi. Nke a gosiri na o bu a guba a gunyeghi, a mara na o bu onye iro guru. N'ala Igbo gbaa gburu gburu, osisi bu isi a huru kwaba okpu nke ndi mmadu ji azo onwe ha n'oge ugani n'ihu na nke o bu na-amị na mgbe ya, ụfọdụ bu ndi na-amị n'oge okochi, ebe ụfọdụ bu n'udu mmiri di ka obasi bi n'elu siri mee ka o di.

Olee ndi bu ndi Igbo

Ndi Igbo bu ndi bi n'ala Igbo ma na-asukwa asusu Igbo. Ha bu ndi isi ojii. Ihe nke a putara bu na Igbo bu asusu ndi a kporo ndi Igbo na-asu ma burukwa agburu ma o bu ebo. Ndi Igbo bu ndi bi n'owuwa anyanwu Naijiria. Ndi na-asu asusu Igbo nke bu otu n'ime asusu ato kacha puta ihe na Naijiria. Ha bu ndi oke ochicho, ndi oru ugbo ma na-arusi oru ike n'ebe o bu na ha no.

Ndi Igbo bukwara ndi na-emere mmadu ibe ha ebere ma na-egosi obi ebere ha site n'inyere agbataobi ha aka n'uzo di iche iche. Ha makwa etu e si elekota ndi obia nke oma tumadi n'ebe o meturu mmekorita na nnabata. Ha bu ndi nwere nnukwu onuogu nke malitere na nde iri abuo na uma dg. N'etiti ndi Igbo n'oge gboo, e nwere obodo ụfọdụ riwara anya ma sie ike, iji maa atu, Arochukwu. Ma o dighi mgbe ha mabokwasiri obodo ndi ozọ ochichi. Anyi maara na ha busoro otutu ndi agha, kwakoro ihe ha. Ihe anyi ghotara site na nke a bu na ochichi mmabokwasị ma o bu ochichi mbagide adighi ndi Igbo n'obara. Obodo o bu na n'ala Igbo na-achi onwe ya. Otu aka ahụ kwa ochichi anaghi adi n'aka otu onye n'ala Igbo. Ozọ, ihe ozọ jikotara ndi Igbo di ka otu agburu bu na ha bikotara n'otu ebe a maara di ka ala Igbo di ka anyikowaputara na mbu. Okpurukpu ihe ozọ jikotara Igbo niile bu Omenaala ha. Omenaala Igbo bu otu, bu eziokwu na e nwere obere ndiche site n'otu mpaghara gaa mpaghara ozọ.

Osisi

Otutu ndi mmadu nyere nkowa n'uzo di iche iche gbasara osisi. Nkowa ndi a ha nyere magasiri mma nke ukwu. Mmadu di ka Hogan (2012) kwuru na osisi bu otu n'ime ihe na-eku ume di n'omumu gbasara ndu nke nwere ike iji aka ya mebe ma o bu miputa nri aka ya. Osisi gunyere ahijia, akwukwo nri, mgborogwu, dg. o gara n'ihu kwuo n'osisi na-eto na gburugburu ebe e nwere ihe ndi gbara ya okirikiri nogasi. Nke a gunyere anwu na-acha ebe ahụ, ikuku na-eku ebe ahụ na ala ebe mmiri di ebe ahụ. O bu ihe ndi a naenyere osisi ndi ahụ aka ime nke oma mgbe o na-etoputa na gburugburu ebe ahụ o di.

Okigbo (1983) kwuru na osisi na-eto n'onodu di iche iche. Osisi ụfọdụ na-etoputa di ka onye oru ugbo siri mee ya. N'aka nke ozọ, ụfọdụ nri na-edozi ahụ anyi na-eri sicha n'osisi puta. O kwukwara ihe ndi ozọ gbara okpurukpu mmadu ji enyere ndu aka di ka ebe obibi, akwa, bucha n'osisi ka e si enweta ha. Ndi ozọ gbakwara mbọ na nkowa banyere osisi bu Black na Edelman (1970). Ha kwara na osisi putagasiri ihe n'uzo di iche iche di ka etoputa a nwuo ma buru ihe gbagwojuru anya n'uzo puru iche. Mgborogwu, alaka na akwukwo tozuo otu o kwesiri, o kponwu. Ebe okooko, mkpuruosisi na-amiputa nri nke oma nye mmadu, ihe ndi a niile gosiri na osisi aburula ihe zuru oke na ndu.

Onye ozọ nyere nkowa maka osisi bu Ilonzo (2009). O kwuru na ahijia bu osisi e ji esi nri ma o bu mmanya naenwe isi oma e ji echekwaba ogwu onunu ụfọdụ na-agwo orja. Ogwu ndi a na-eme otutu ihe di ka nchekwaba ahụ ike, ime ka ahụ gbasie mmadu ike n'uzo puru iche. Onye ozọ kwakwara maka osisi bu Huuley (1983). O kwara na osisi bu nnukwu ihe n'uzo puru iche ma buru ihe a na-elegara anya n'oke ala o bu. Osisi o bu na nwere ihe mmebe puru iche o nwere n'ebe o bu o di ma nke di n'ime ohia ma nke di n'ulo mmadu.

N'aka nke ọzọ, Rodale (2012) kọwakwara osisi site na ikwuputa, iweputa na ideputa uru osisi bagasiri na ndu mmadu. O kwuru na uru osisi bara bu ihe a maghi ebe a ga-esi tlee ya. Osisi metutara onodu o bula n'uzo di iche iche di ka:-

- (i) Osisi na-enye aka n'uzo puru iche site na ndo na nchekwaba o na-enye mmadu na anumanu ma n'oge okochi ma n'udummiri.
- (ii) Osisi na-enyekwa aka n'ebe ndu mmadu di site n'iwere ume mmadu kupuru ekupu nyeghachi mmadu ikuku oma e ji adi ndu.
- (iii) Osisi na-eme ka oke anwu ghara ichagbu mmadu, ma na-emekwa ka oke mmiri ozuzo ghara imagbu umu anumanu.
- (iv) Osisi na-enyekwara ihe a kunyere n'ubi aka ime nke oma.
- (v) A na-esitekwara n'osisi enweta mmanya nkwu na ngwo na-etokari n'akuku mmiri nke na-enye ndi Igbo akatamkpo ego n'obodo anyi bu Naijiria, dg.

Ka o sila di, nkowa niile a ha nyere mara mma nke ukwu mana nwanchocha kowara osisi di ka otu n'ime ihe kachasi mkpa Chineke kere wee nye mmadu n'efu iji mee ka o buru ihe mgbochi agu nke mmadu tupu o malite chowa nri o ga-eri. Nke a gosiri na osisi na nri bu onye aghala nwanne ya di na ndu mmadu.

Ntuleghari Agumagu

N'ebe a nwanchocha nyochara oru ndi mmadu rugoro n'ihe ndi metutara isiokwu a bu osisi. Site na nchocha Igbokwe (2012) mere banyere osisi, a choputara na n'afọ 1903, na Naijiria nwetara akatamkpo ego site na mkpuru osisi e zigara mba Irop. Igbokwe mekwara ka a mata na e nwere osisi Chukwu ji choo Naijiria nakwa ala Igbo mma. Nchoputa Igbokwe amaka maka na o meghere anya ohanaeze ichoputa na o nwere ihe e ji osisi emegasi tinyere na o na-enye akatamkpo ego. Osisi bu ihe nwere enyo uche ma nwekwaa ihe nkurunanya, ya bu na o dabara nke oma n'ihe atutu ndinancheke na-ekwu maka ya nke bu otu n'ime atutu nwa nchocha horo iji mee nchocha ya.

Ilonzo (2008) na nchocha o mere banyere osisi, choputara aha osisi di iche iche na-aza n'asusu Igbo, asusu Bekee, asusu Awusa na asusu Yoroba. O gara n'ihu kowaa na osisi di iche iche nwere udi di iche iche. Nchoputa Ilonzo doro anya maka na o mere ka ndi mmadu mata na osisi o bula nwere aha o na-aza bu ihe e ji mara ya. O kowakwara maka udi na udiri osisi nke a ga-esi na ha wee choputa osisi ndi yitegasiri onwe ha.

Orji (2018) kwuru na uru osisi bara n'ebe mmadu na anumanu no na ka ha si eme ka ebe niile di mma mere o ji di mkpa ka e deputasia aha osisi otu o kwesiri. O choputara aha nari abuo, iri asaa na ato ma detuo ha n'akwukwo. A bia na nkowa ihe o choputara n'oru ya, o deturu na aha osisi ufodu sitere n'etu isi ha di di ka nchuanwu. Ozo, ufodu sitere n'ihe e ji ha eme di ka ezeogwu, etu osisi ahụ di di ka ntiere, etu o si epu di ka odaaopuo nakwa usoro nduga³⁶ di ka ikeagwuani. Ebe o gbasoro atutu nkowasi na atutu utasusu nnononwe nke sitere n'aka Haspelmath (2008) wee ruo oru ya. O gwara n'ihu kwuo na nchocha ya gbadoro ukwu n'aha sayensi osisi di iche iche, aha Bekee osisi di iche iche na aha Igbo osisi tinyere nkewa ebe nke sonyere. Ihe ozo bu na o ji asusu Bekee wee dee oru ya. Ndiiche di n'oru Orji na nke a bu na nchocha oru a bu na a choputara ilu metutara aha osisi di iche iche, mputara aha osisi ndi ahụ, etu osisi ndi ahụ digasi nke ga-eme ka onye ahubeghi ya mbu hu ya o mara ya nakwa etu ha si akpa agwa.

N'agbanyeghi uru nchocha ya bara, o gboghi nsogbu nchocha a. Nke a putara na nwanchocha ka ga-aga n'ihu n'ime nchocha ya. Kanu (2015) na nchocha o mere banyere osisi nke o kporo Ikenga bu na osisi a na-eziputa ike nwoke. O kwuru na e ji osisi nkiti ahụ di ka osisi ogirisi wee pichaa Ikenga, A naapicha ya o di ka arusi. Ihe na-adi iche ya na arusi bu na a naenweko arusi onu, mana a naghị enweko ikenga onu. Di ka Igbo (2012) si kwuo, ikenga na-egosi ihe mmadu meputara na ndu site n'igba mbo. Nke a gosiri na ikenga bu osisi nkiti nke na-eziputa agamnihu mmadu nwere na ndu. Tupu osisi nkiti ahụ e ji pia ikenga enwee ike

irụ ọrụ dị ka onyinyo naanochite agamnihu na ike nwoke kpapa, a ga-eme ihe a naakpọ imacha ikenga. Ndi Igbo na-asị na “ikenga onye na-edu ya,” “akanri bụ aka ikenga.” Ọ bụ akanri ka nwoke ji ebu ikenga ya; ọ bụ aka ọfọ, aka e ji akpata akunaubam aka e ji ana aka ma werekwa ebu agha. A ga-achoputa nsirihundụ ndi Igbo n’orụ nka a bụ ikenga, nke onyinyo ihe ọ na-anochite na nghota na echiche ndi Igbo bụ ihe puru nnukwu ichie. N’ihi nke a, mgbe a na-ahụ ikenga, ọ bughizi osisi nkiti ka a naelegara anya; kama ọ bụ ihe ọ na-anochite.

N’aka nke ozo, Ọfọ bukwa osisi nkiti nke weere nnukwu onodu na ndu mmadu ndi Igbo, mana ọ na-anochite ikikere di egwu. Kanu (2015) choputara na onyeisi ezinaulo tinyere onyeisi umunna ọ bula na-enwe ọfọ. Ọ na-adikwu mfe n’obubu nke mere na o so n’ihe ndi okenye na-akwakonye n’akpa nwaehincha; nke ha na-ebu oge ọ bula ha na-apu apu. O kwukwara na ọfọ na-eziputa ikpe nkwumoto na obi ocha. O doro anya na a na-ebeku ọfọ otutu oge na ndu ndi Igbo; mgbe a na-eme nke a, ọ bughizi osisi nkiti ka a na-elegara anya, kama ọ n’ozu onodu ka onyinyo nke nwere ihe omimi di egwu ọ na-anochite anya ya.

Ọ dikwa mkpa ikowaputa na ọfọ na-anochite anya ndi ichie. Anjako (2012) kwadoro echiche a, ọ siru na osisi ọfọ di nso ma nwekwaa ikikere di egwu. O kwuru na a bja n’ala Igbo na ndi nze na ozo bu e kwuchaa ọ gwu. O mere ka a mata na ọ bụ ọfọ ka ha ji ekwubi okwu n’ogbe oge ọ bula ha nosiri ogbakọ, wee kpebie ihe a ga-eme. Ha na-esite n’ofọ dorọ ike n’aka ndi ichie, nke bụ ebe ikikere ha niile si abia. Ihe nke a putara bu na a na-esite n’uzo di etu a kpokue ndi ichie ka ha bja kpee ikpe ziri ezi, tuputa aro kacha mma, ma biazia dozie esemokwu. N’otu aka ahụ, ndi uko tinyere ndi okenye na ndi isi umunna na-ebu ọfọ; ọ na-enye ha ikikere ihunye aja na ekpere maka odimma nke ohanaze. Ọ na-enyekwuazi ha ikikere idozi okwu na ikwubi okwu. Ọfọ naegosiputa ikike puru ichie. Ọ bụ site na ndi ichie ka ọfọ si adota ike.

Nzekwu (1963) si na n’etiti ndi Igbo, oji bu mkpuru osisi a na-enye ugwu n’enweghi atu. O nweghi mkpuru osisi a na-enye ugwu a na-enye oji n’ala Igbo. Nkwa Nzekwu putara ihe na ndu ndi Igbo n’ebe niile bido n’oge ochie ruo n’oge ugwu a. Oji na-ebu ugwu puru ichie n’ala Igbo. Ihe kpatara nke a bu na e ji oji eme otutu ihe n’ala Igbo, di ka inabata obia, ikpoku ndi mmuo, ichu aja, inabata ubochi, izu, onwa na afọ ohu dg.

Uchendu (1965), n’aka nke ya, gara n’ihu kwado echiche Nzekwu site n’ikowaputa mkpa oji di n’ala Igbo di ka ihe e ji anabata ndi obia. Ọ si na a na-eji oji eme mmemme di ichie ichie n’ala Igbo. Ọ bụ ihe na-egosi nnabata na ihunanya. Inye mmadu oji gosiri na a nabatara onye ahụ nke oma. N’iga n’ihu ọ kowara na oji bu eze mkpuru osisi. Ọ bụ nke a kpatara e ji ebu uzo eweputa ya n’emume ọ bula n’ala Igbo di ka emume alu di na nwunye, echichi di ichie ichie, emume akwamozu, ikuputa nwa na iba ya aha, dg. Oji bu ihe kacharisiri ihe e ji anabata mmadu n’ala Igbo. Inye onye obia oji gosiri na a nabatara ya nke oma ma kwanyere ya ugwu ruoro ya. Oji bu ihe na-egosi ndu na agamnihu. Ọ bụ nke a kpatara ndi Igbo ji asi na onye wetara oji, wetara ndu.

N’iga n’ihu, Umeogu (2019) mere ka a mata na ebe ọ bụ na oji bu mkpuru osisi di aso ma pukwuazi ichie na mkpuru osisi ndi ozo di n’ala Igbo. Ọ na-arụ ọrụ puru ichie n’Omenaala Igbo, di ka iji kpee ekpere, mmekorita n’etiti Chukwu, mmuo di ichie ichie na mmadu. Ọ kowaputara naoji di mkpa ma buru isi a huru kwaba okpu n’emume ọ bula na naeme n’ala Igbo. Ihe ọ putara bu na a bja n’emume ndi a e ji oji eme n’ala Igbo, mmuo na mmadu na-erikorita nri site n’ibe oji di ichie ichie a wara. Ndi Igbo kwenyesiri ike na mmekorita di n’etiti ndi di ndu na ndi nwuru anwu. Mmekorita a na-aputa ihe n’igo na ita oji n’ala Igbo.

Na nchikota, nchocha niile ndi odeo choputara maka osisi n’uzo di ichie ichie di mma n’ihi na ofe nne onye ọ bula siri atoka mana nwanchocha hutara osisi di ka ihe Chineke kere nye mmadu iji mee ka ndu di utu ma makwaa mma. Osisi na-enye aka n’igwo oria di ichie ichie, idozi ahụ, inye mmadu ndo ma buru nri n’ebe mmadu na anumanu no. Nke a gosiri na osisi bu aguba agunyeghi ya n’ihe na-enyere mmadu aka n’uwa, imata na ọ bụ onye iro guru.

Nnyocha atụtụ

N'ebe a, nwanchọcha turele atụtụ echiche ndị ọ hoozo ga-abụ atụtụ nchọcha a. Atụtụ ndị a bụ atụtụ njirieme na atụtụ nrugara aka.

Atụtụ Njirieme

A bịa n'atụtụ njirieme, ndị okammuta kwuru okwu banyere ya ehighi nne, ma ka ọ sila di, n'afọ 1953 Ludwig Wittgenstein dere akwukwo ọ kporo *'Philosophical Investigations'*. N'ime akwukwo ahụ ka o kwuru na atụtụ a na-agbaso usoro nsirihi were enye nkowa okwu ọ bụla. Ọ naakowa na echiche na nghotaokwu ọ bụla nwere sitere n'ihe ndị nwe ya ji ya eme n'asusu ọ nọ na ya.

N'iga n'ihu, onye ozo kwadoro atụtụ a bụ Paul Horwich n'akwukwo o dere n'afọ 1998 ọ kporo *'Meaning'*. Ọ kowara na ihe na-enye okwu ọ bụla echiche ya gbadoro ukwu n'ihe e ji ihe ahụ eme n'asusu okwu ahụ di na ya. A bịa n'echiche Wittgenstein na Horwich, e nyochaa ya nke oma, a ga-achoputa na ha abuo na-ekwu otu ihe.

Horwich na Wigenstein so na ndị kwenyesiri ike ma na-akwado atụtụ a site n'ikowa na okwu ọ bụla nwetara echiche ya site n'ihe nwe asusu nyere ya. Nkwa ha naekwenye na okwu ọ bụla enweghi echiche onwe ya. Atụtụ a bara uru n'ihu na ọ na-egosiputa na okwu di iche iche n'asusu di iche iche nwetara echiche ha site n'etu ndi nwe asusu siri hu okwu ndi ahụ. Uru atụtụ a bara mere na e ji ya aru oru rue ugbo a.

Atụtụ a riri mperi n'uzo olenaole. O doro anya na echiche nwere odidi nnozonwe emetutaghi onodu ya n'asusu ma ọ bụ atumatuokwu mana atụtụ a na-ekwu na echiche okwu ọ bụla gbadoro ukwu n'ihe ndi nwe asusu kporo ya.

Atụtụ Nrugara Aka

Ọ bụ usoro nrugara aka ka atụtụ a ji eme nkowa. Atụtụ a na-akowa na tupu a mata ihe bụ echiche ihe ọ bụla, a ga-achoputa ihe ya bụ echiche na-arugara aka. Atụtụ a bụ Ogdenna Richard tuputara ya n'afọ 1923. Mbah na Mbah (2014) kwuru na atụtụ a na-akowa na echiche ihe bụ ihe ihe ahụ na-arugara aka, omumaatu 'nkwu' bụ udi osisi nsọ okwu a na-arugara aka. 'Ede' bụ udi nri ya bụ okwu na-anochi anya ya. Ha si na okwu ọ bụla nwere echiche ga-enweriri ihe a naahụ anya ọ na-egosiputa. Ihe okwu ndi a na-akowa bụ mputara okwu ọ bụla a na-ahụ anya ka ọ na-ekwu maka ya.

Ọ bụ usoro irugara ihe a na-ekwu maka ya aka ka atụtụ a ji akowa okwu. Ya bụ na e kwuo 'ulo', a huru ulo a ga-arụ aka wee gosi ihe bụ ulo, e kwuo 'osisi', e nwere osisi digasini a na-ahụ anya a ga-arụ aka wee gosi ihe bụ osisi.

Ndi tuputara atụtụ a kwenyere na echiche okwu ọ bụla nwere ihe putara ihe anya ga-ahuriri wee mata ihe a naekwu maka ya. Atụtụ a baara ha uru n'oge ahụ a tuputara ya maka na ọ na-akwado usoro nkuzi nke si na ihe a huru n'anya kariri ihe a nuru naani na nti. ọ bara uru maka ikuziri umuntakiri ihe n'ihu na ha na-amuta ihe ha huru n'anya ngwa ngwa karia nke ha nuru naani na nti.

Atụtụ a riri mperi n'ihu na ọ na-akwado naani ihe nburunanya ma o nweghi onodu maka ihe nburunuche. O nwere otutu okwu na otutu aha nwere nghota nburunuche mana ha enweghi okpurukpu ihe a na-ahụ anya na-egosiputa ha. Okwu ndi di ka 'aghugho', 'onwu', 'ihunanya', 'iwe', 'usa', 'Chi' nwegara nghota echiche mana a naghị ahụ ha anya. Nke a mere ka akochaa atụtụ a.

Osisi ego n'ala Igbo

Ndi Igbo nwere osisi na-enye ha ego n'uzo puru iche n'ala Igbo. Otutu n'ime osisi ndi ahụ nwere nnukwu onodu n'ebe ha digasi. Ufodu n'ime ha gunyere ndi a:

***Oji**

N'ala Igbo, oji bu osisi ndi Igbo na-akwanyere ugwu puru iche n'ih i onodu o nwere na ndu ndi Igbo na n'ala Igbo gbaa gburugburu. o bu osisi ego n'ih i otu o si aga ahia n'ala Igbo. Nke a na-aputa ihe n'Omenaala ma o bu emume ndi Igbo na-eme di ka alum di na nwunye, emume iri ji ohu, emume igu mmuo, iru mmuo, akwamozu, idozi esemokwu n'etiti di na nwunye ma o bu mmadu na ibe ya, igba ndu, igba afa, iji yak pee ekpere, ofufe na ekpemekpe ufodu di iche iche n'ala Igbo bu oji bu isi sekpu nti na ya. N'ala Igbo gbaa gburugburu, emume ndi a agagh i ez u oke ma o buru na oji adigh i n'ebe ah u a na-eme mmemme ah u, nke a gosiri na ndi Igbo ejigh i oji egwuriegwu n'ala Igbo. Ndi awusa na-ata oji di ka ndi Igbo si ata anu ehi ebe ndi Yoroba na-akoputa ya akoputa.

***Nkwu**

Nkwu bu osisi bara nnukwu uru n'ala Igbo nke ihe niile di n'ime ya bu naani ego ka o na-enye. o bukw a osisi ego na-enye ndi mmadu oru n'uzo puru iche ma ha esite na ya nweta ego. Mmadu nwere iji igbu akwu, ite nkwu, ire mmanya nkwu, isiputa mmanya oku ma o bu kaikai mwere akaoru. Isu akwu bu nnukwu oru ozo nke nkwu na-enye. O nwere ndi akaoru ha bu iti aki nke na-enye ha ego ma ha rechaa ya. Iwa osisi na ikpu aziza bu nnukwu ihe ndi mmadu na-esi na ya e nweta ego.

Ozo, n'ala Igbo, onye nwere nkwu na ihe a na-esite na nkwu e nweta, ego anagh i ako ya n'ih i na mgbe o bu la e rere ihe ndi a, aka onya ah u na-ejuputa n'ego. Ma onye nwe nkwu ma onye na-ete nkwu na-abu aka ji aku. A na-enwetakwa ego site n'izu ahia mmanya. Nke a gosiri na osisi nkwu ma obu akwu so n'otu osisi na-enye ndi Igbo akatampko ego n'ala Igbo.

***Ukwa**

Ukwa bu otu n'ime osisi ego ma buru nri ndi Igbo ji eme onu n'ala Igbo gbaa gburugburu. Ha jikwa ukwa ele obia. Ndi Igbo na-agbakpo ukwa ma chekwaa ya nke oma wee bupu ya ala bekee n'ih i na ndi ala bekee na-enwe mmasi nke ukwu n'ih e gbasara ukwa n'ih i na o bu osisi ego bara nnukwu uru ma na-enye akatampko ego. ukwa bu osisi naenye nnukwu ego nke bu nai ree nku ya o buru ego ego, i ree mkpuru ya o buru so ego. Ndi ogaranya e jigh i ukwa egwuriegwu. Ukwa bu nri na-abu e sichaa ya o gaghi eko eko kama o talata atalata. Imaatu, o buru na mmadu sin ye iko ukwa iri abuo juru otu ite n'oku, a na-atu anya na o ga-akar i otu ah u o ha mgbe e sinyere ya di ka osikapa si eme. Ma mgbe o ghere, a na-achoputa na o gbadara agbada di ka o buzi iko ukwa asato ma o bu iko ukwa iri. Nke a mere ndi Igbo ji e tinyere ya nri ozo di ka akidi, anyu na oka iji bulite ya ka o wee buo ibu ma e sichaa ya.

***Osisi Ogiri**

Ogiri so n'otu osisi na-enye ego n'ala Igbo nke buosisi ugba na-amiputa. E ji ogiri esi nri ufodu n'ala Igbo di ka ukwa, ojoko na ofe di iche iche di ka ofe onugbu, ofe oha, ofe nsala, ofe akwukwo nri ufodu, dg. o na-etinye utu na nri. o bu nke a mere na ogiri so n'osisi ego n'ala Igbo. Nwaanyi o bu la muru nwa ohuru, a na-eji ogiri e siri ya nri iji nye aka sachaa akpakpuru nwa ya ma mee ka o nyusisia mmiri na obara adigh i mma di ya n'ime ah u. Ufodu ndi na-achu nta ego na-ebugo ogiri ala Bekee ebe ndi Igbo bigasi nke ha ji esi nri ndi Igbo n'ala Bekee. Okporo ah u osisi ya na-acha akwukwo ndu mana akwukwo ya na-acha kari. Ogiri na-am i mkpuru na-adi otu otu biazie di n'oyokwu n'oyokwu. Mkpuru ogiri naacha akwukwo ndu mgbe o kabeghi bia nwee ihe di ka ogwu ogwu n'ah u ya mana o na-adi nro, o nagh i ama ama. Mkpuru ya ah u kazie, o gbanwee ocha ya chawa upa upa. E weta mkpuru kara aka, o na-enwe obere mkpokiriazu. A gbawaa mkpokiri ah u e nweta mkpuru ato n'ime ya, nke ah u di n'ime na-enwe nkirikiazu. O bu nke ah u ka o ga-abu a kupia e nwetazie ihe di ocha n'ime ya, bu ogiri tupu e siwezie ya. A bia n'akwukwo ogiri, o na-adi mbodombo na-agbakasi agbakasi ma o metuta mmadu n'ah u. Ukwu ogiri na-adi giri giri. o nagh i ebu ibu ka osisi ndi ozo di ka ube, oji, ukwa na ndi ozo. E ji mmanu ogiri esi nri. Ogiri bukw a nnukwu ogwu e ji agwo oria afo. Otutu ndi mmadu na-ebufe mmanu ogiri na mba ofesi nke na-enye ha akatampko ego.

***Okpete**

Okpete so n'otu osisi ego e nwere n'ala Igbo. Okpete na-enye nnukwu ego n'ala Igbo. A na-ebupu ya na mba ofesi ebe a ga-eji ya wee meputa ihe di iche iche di ka suga, mmanya ma na-atakwa ya ata iji mee ka eze gbasie ike. Okpete bu ihe na-enwe okporo na-acha mmee oji mmee oji. Okporo ya ahụ bu nri a na-ata ata nyere mmadu. O naghị amị mkpuru o bula, o na-adị ogologo bịa nwee nkeji nkeji bido n'ukwu ya wee ruo ebe o todewere. O bu ogologo okporo ya ahụ ka ndi Awusa na-akpuchasia, o na-achazi ocha ha ana-achiri ya na-aga na-ere n'uzo. Akwukwo okpete na-adị warawara too ogologo ma na-eghe eghe ka aguba. O nwekwara ndi na-amị akwukwo di ka okooko n'onunu ya, o na-enwe alaka nke nke sitere n'ukwu ya amalite epu. O naghị ama ifuru, o naghikwa amị mkpuru o bula.

Okpete so n'osisi a na-ata ata nke na-enye ike etu o kwesiri. Okpete bukwaga osisi na-enye ala Naijiria akatamkpo ego. Okpete bu osisi na-amikari n'ala Igbo tumadi n'oge udummiri. o na-arụ nnukwu oru na ndu ndi Igbo. E ji ya agwo oria afo. Umaka ejighi okpete egwu egwu. E ji okpete eme ihe otobiribiri di iche iche di ka shuga, achicha Bekee dg. Okpete na-adị ogologo, o naghị ebu nnukwu ogbe. o na-adị ka ihe a na-agba mmiri oge o bula.

***Akidi**

Akidi bu otu n'ime osisi na-enye ego n'ala Igbo nke oma. O na-adị ka agwa ma na-edozi ahụ. Akidi bu nri na-eko eko ma e sisia ya, o dikwa udi abuo. O nwere nke na-eko n'ala ubi, aha ya bu akidi ala. Nke ozo na-eko n'elu osisi, aha ya bu akidi elu. O na-amị ihe na-adị ogologo, a gbawaa ya, e weputa nri di ka agwa nke a na-eri eri. E ji ya akpa ego n'ala Igbotumadi aghotasia ya buru ya jee ahia. Onye buy a jee ahia na-eji nnukwu ego n'aka alota. Akidi bu osisi e nwere n'ala Igbo na-amị ka agwa. Akidi sokwa na nri ndi na-edozi ahụ ndi Igbo nwere. o na-adị na mkpuru na mkpuru. o bu mkpuru ya ka a na-aku n'ala, o wee miputa akidi. E nwere ike itinye mkpuru akidi ato n'ala ma ghoro nkata akidi iri abuo ma o mia. E ji akidi esi udi nri di iche iche di ka agwa, ukwa, ji, ede, ojoko na unere. A na-agba mkpuru akidi n'anwu iji chekwaba ya.

***Oka**

Oka bu osisi a na-ako n'ubi n'enye ndi mmadu ego n'ala Igbo. Akwukwo ya na-acha akwukwo ndu akwukwo ndu. oka bu osisi a na-ata ata. A na-ere ya n'ahia ma naenwetakwa ego na ya. A na-hu ya n'oku ma na-esikwa ya esi. Akwukwo ya na-adị warawara too ogologo ma naeghekwa eghe ka aguba. Okporo ukwu oka anaghị esi ike nke a na-eji naani aka nkiti wee agbajipu ya. Oka na-ama ifuru n'ebe onu mpimpi ahụ o si eto, o kaa gbawasia, ihe di ka pawuda e si na ya na-ayoputasi. Ogbe oka putawa, o na-esi n'etiti okporo oka na akwukwo ya aputa. Ogbe oka ahụ naebu akwukwo ndu akwukwo ndu na-ekpuchisi ogbe oka n'onwe ya. O na-ebu ihe yoriyori ka ntutu yodara ayoda n'ebe onunu ogbe ya ahụ.

Oka bu osisi bara uru nke ukwu n'ala Igbo. Ndi Igbo ejighi oka egwuri egwu ma ncha. Oka so n'ihe a na-ata ata. O na-amikari n'oge udummiri. E nwere ike ina ya n'oku, ghee ya eghee ma o bu sie ya esie tupu o buru nri. E ji oka azu umu anumanu di iche iche di ka ewu, aturu, ezi, ehi, okuko, nnunu, dg. E jikwa oka eme akamu ma o bu agidi.

***Utaba**

Utaba bu otu n'ime osisi ndi Igbo nwere na-enye ha akatamkpo ego. utaba na-enye ego nke ukwu n'ala Igbo. O bughi na mpaghara niile n'ala Igbo ka osisi utaba na-amikari. N'ala Igbo, ndi okenye na-eji utaba anori nnori oge. Utaba a kworo akwo na-achukwa azuzu mgbe a kporo ya n'imi. Atumatu agumagu metutara utaba gunyere:

***Ugiri**

Ugiri so n'otu n'ime osisi ego n'ala Igbo nke na-amị amị. Ugiri na-amiputa ihe ndi Igbo ji esi ofe. A na-eji okokoro ugiri eme nku nke n'enwu oku karja mmanu oku. Ndi Igbo na-ata ugiri ata ma na-erekwa ya ere were si na ya na-enweta akatamkpo ego. A na-ebupukwa ugiri na mba ofesi.

***Ube**

Ube so n'otu mkpuru osisi a maara nke oma n'ala Igbo nke na-enye ha nnukwu ego. A na-ahukari osisi a na mpaghara ala Igbo. Ube bu mkpuru osisi na-enye ego nke ukwu n'ala Igbo. Ube na-ebu otutu mmanu n'ahu ya. Okenye na-aracha ube nwata na-arachakwa ube. A na-eru ya n'oku ma o bu ghee ya eghee tupu a rachaa ya. Osisu ube na-enwu oku nke ukwu. A na-aku mkpuru ube n'ala, o puo ma mia ube. Ube anaghi anote aka ma a ghoo ya tupu o mebie. Ewu na-ata abuba ya. A na-erekwa ya n'ahia ma na-ereta ya ego nke ukwu.

***Okazi**

Okazi so n'otu n'ime osisi na-enye ndi mmadu ego n'ala Igbo. Osisu okazi a na-eko eko, o na-enwe girigiri eriri o ji eko. O na-eyite utazi mana akwukwo ya na-adi obere obere ma o bu wara wara ma sie ezigbo ike tinyere na ucha ya bu akwukwo ndu lojiri aloji. O naghi ama ifuru, o dighi amị mkpuru. Okazi na-adikari n'Umuhia nke di n'ime okpuru ochichi Abia Steeti mana ndi a maara nke oma na-enwe ya nke ukwu bu ndi Ikom nke di na Steeti Kros Riva bukwu ndi ji ya mere akaoru site na izo ya azo ma busaa ya na mpaghara ala Igbo na obodo ndi ozo di iche iche mgbe o kara. Okazi bukwu osisi e nwere n'ala Igbo nke a na-eri eri ma jirikwa ya ete ofe. A na-erikari ya na mpaghara Imo Steeti. o bu n'ime ohia ka o na-adikari. Ndi orja mamiri na-eri ya nke oma iji butuo orja ndi ahụ di ha n'ahu. Okazi na-enyekwa nnukwu ego n'ala Igbo.

***Aki Bekee**

Aki Bekee bu otu n'ime osisi e nwere n'ala Igbo nke na-enye ha nnukwu ego. O na-eto ogologo ma na-enwekwa nkeji nkeji na-enye aka n'iji rja ya elu. O bu osisi na-edozi ahụ nke nwere mmiri n'ime ya. Ufodu obodo na-asokwa nwaanyi iri elu ya dika e si aso nwaanyi iri elu nkwa n'ala Igbo. Otu ukwu aki Bekee nwere ike ibu ogbe iri ano n'elu ya. Nke a mere na onye nwere aki Bekee ato ma o bu ano n'ala Igbo bu nnukwu ogaranya. E ji mmanu di na ya emeputa otutu ihe di iche iche dika ncha, ude, ihe e ji edozi ahụ dg. A na-eji ahia e tuchaputara na ya eme nku ma o bu esi ogiri ma a kpoo ya oku. E ji mmiri aki Bekee eme ogwu afo. otutu ndi uka ogbaraohuru jikwa ya akpoku Chineke. Aki Bekee naegbokwa mmadu agu. E nwere ike iji achicha Bekee wee taa ya. E nwekwara ike ikwo ya akwo were mmiri ya sie osikapa.

***Ose**

Ose so n'otu osisi na-enye ego n'ala Igbo gbaa gburugburu maka na ose bu ihe onye o bua ji esi nri. Nri e tinyeghi ose a naghi agbacha onu n'ihia nke a, ose bara nnukwu uru ma na-enye akatamkpo ego ma e ree ya. Ose anaghi eto elu, o bu obere osisi nke na ma ukwu ya ma alaka ya bucha mkpisi osisi. O na-adi ala nke na umuaka na-aghoo ya nke oma. O na-enwe obere obere akwukwo adighi enwe ume. Ose di n'udi di iche iche, ufodu na-amị ose kirikiri, ufodu na-amị nke di ogologo. N'ime ha dum, ha na-acha akwukwo ndu mana ha chaa, ufodu achawa mmee mmee ebe ufodu na-acha edo edo.

Ose bukwu osisi ndi Igbo ejighi egwuri egwu ma ncha. Ose na-enyere nri aka igbacha onu. Ukwu ose na-epe mpe mana o na-amiputa otutu mkpuru. Mkpuru ose chaa, o na-acha obara obara ma dika ihe a ga-aracha aracha. o na-enwe mkpuru n'ime ya. o bu mkpuru ahụ ka a na-agma n'ala ka o pute ose. A na-enwe ose na-afu ufu ma nwee nke anaghi afu ufu. A na-enwekwa kirikiri ose ma nwee ose oyibo. A na-agba ose n'anwu iji chekwaa ya ma mee ka o noo ogologo oge. Ose e chekpoo echekpo anaghi emebi osooso. E ji ose akwusi agboo n'ihia na onye na-agbo agbo taa ose, o kwusi.

***Osisi akpu**

Osisi akpu so n'otu n'ime osisi ego nke na-enye ndi mmadu akatamkpo ego n'ala Igbo gbaa gburugburu. Onye o bula bu onye Igbo na-ako akpu ma na-eri akpu. E ji akpu emeputa otutu nri ndi a: abacha, gari, achicha, staachi, dg. Ihe ndi a niile a na-emeputa n'akpu bu ego nye mmadu n'otu uzọ ma o bu n'uzọ ozo. Ndi Igbo na-asukwa akpu n'emume ufodu a na-eme n'ala Igbo iji gosi n'oso n'oke nri ndi Igbo. ufodu n'erekwa osisi akpu ere wee si na ya nweta ego.

***Ukpaka**

Ukpaka so n'otu n'ime osisi ndi Igbo ji aba ogaranya. Ukpakabu osisi a naghị eto oke elu. Akwukwo ya na-agba kirikiri nke ukwu, o na-amị ihe ebukwa mkpuru ise, isii, ma o bu asaa. Ukpaka bukwu osisi puru n'ala Igbo site n'agwa o na-akpa n'ihia na o na-asọ obara ma na-agbakwa "kwom". Mkpuru ukpaka bara otutu uru n'ala Igbo nke gunyere ndi a: E ji mkpuru ukpaka agwo ji, abacha, anu na azu okpoo. Mmanu a na-enweta n'ukpaka na-abakwa uru n'ihia na e ji ya aruputa otutu ihe di iche iche. Nkuukpaka na-enwu oku nke ukwu mana otu oghom dina ya bu na o na-emebi ite n'ihia oke oku ahụ o na-ewu. Ihe ndi a niile ejigasi ukpaka emeputa mere o ji buru osisi na-enye ndi mmadu akatamkpo ego n'ala Igbo.

Ka o sila di, osisi na-enye ndi Igbo akatamkpo ego di nnukwu mkpa na ndu ndi Igbo. Ndi Igbo e jighi osisi ndi ahụ egwu egwu. Ebe ufodu n'ime ha nwere ugwu na nsopuru puru iche n'ihia uru o bara. o bu osisi ha jiri biri n'ala Igbo gbaa gburugburu.

Nchikota

N'edemede a, nwanchocha gbara mbọ ikowaputa ihe bu osisi, gosiputa udi osisi na-enye ego di iche iche e nwere n'ala Igbo. Nchocha a gosiputara na osisi ndi a bu ufodu osisi digasi na gburugburu ebe anyi bi mana anyi amaghị mkpa na uru ha bara. Nwanchocha choputara na osisi egondi a nwere ugwu na nsopuru puru iche n'ala Igbo.

O gara n'ihu choputa na osisi a abughị osisindi ji egwuriegwu. ufodu n'ime ha na-adi na gburugburu ebe ndi mmadu bigasi. ozo, a choputara na osisi ego bu a guba a gunyeghi imata na o bu onye iro guru n'ebe ndi Igbo no.

Mmechi

Site n'ihe nchocha a mere, o doro anya na nwanchocha gbara mbọ mejuputa ebunnoobi o jiri bagide nchocha ya, nke bu ichoputa ufodu osisi na-enyekariegwe nwere n'ala Igbo ma meghee anya ime mmuo umuafọ Igbo imata otutu osisi ego e nwere.ozo, nchocha a nyekwara aka ma mee ka ha choputa na osisi ego o bula di na gburugburu ha nwere mkpa o di.

Aro nwanchocha

Nsogbu ndi cheere nwanchocha aka mgbu mgbu o naeme nchocha ya, o na-atu aro ndi a. Na mbu, nkuzi ihe gbasara osisi kpomkwem kwesiri ka e tinye ya n'ihe omumu umuntakiri malite n'uloakwukwo otaakara ruo mahadum. ozo, uru na mkpa osisi di n'ala Igbo bu ihe nwata o bula kwesiri imata n'oge. Nwanchocha na-atukwa aro ka goomentị obodo o bula wube ulo nchocha ebe a ga-agana akuzi ihe banyere osisi n'ebe o dara oke uda ma mee ka amata na e nwere osisi n'udi di iche iche di ka osisi nkiti, osisi nsọ, osisi ogwu, osisi ego, dg n'ala Igbo.

Edensibịa

- Aniako, C. C. (2012). "Arts in Culture of Igboland". N'Ofomata, G. E. K. *A Survey of the Igbo Nation*. Onitsha: Africana First Publishers.
- Black, M and Edelman, J. (1970). *Plant growth*. Heinmann Books: London.
- Hogan, M. C. (2012). 'Plant' In: Encyclopedia of Earth. Eds C. J Cleveland Washington, D.C. Environmental information coalition NCSE.
- Horwich P. (1998). *Meaning*. Oxford: Basil Blackwell.
- Huuley, P. A. (1983). *Plant Research and Agro Forestry*. Pillians & Wilson Ltd. Scotland.
- Igbo, P. C. (2012). *Elements of Igbo culture and tradition*. Onicha: Goodmark Printers.
- Igbokwe, B. N. (2012). "Osisi nkwna uru ya n'Obodo Mbeeri". *N'oja international journal of Igbo, African & Asian Studies*. Mbiputa mbu, ihu 46-49.
- Ilonzo, F. I. N. (2008). *Food and your health part II*. Ogidi: Master Print.
- Ilonzo, F. I. N. (2009). *Food and your Health Part 2 Master Print*. Ogidi Anambra.
- Kanu, I. A. (2015). *African Philosophy: An ontologico existential hermeneutic approach to classical and contemporary issues*. Jos: Augustinian.
- Mbah, B.M. & Mbah, E .E. (2014). *Atutu amumamu asusu*. Nsuka: University of Nigeria Press.
- Ogden, C. K. & Richards (1923). *The meanings of meaning*. London: Routledge.
- Okigbo, B. (1983). *Plant and Agroforestry in land use system of West Africa*: In Plant Research and Agro forestry (Ed.) Huuley. P. A: Pillians and Wilson Ltd. Scotland. Orji, D. A. (2018). *A linguistic analysis and documentation of plants. Names in Igbo language*. Ph.D dissertation submitted in the Department of Igbo, African and Asian Studies. Faculty of Arts, Nnamdi Azikiwe University, Awka.
- Rodale, M. (2012). *The Importance of trees*. The Blog: Delameare River Keeper Org. Retrieved 25/7/2017).
- Uchendu, V. (1965). *The Igbo of South East Nigeria*. London: New York.
- Umeogu, B. U. (2019). *Kolanut in Igbo metaphysics: A phenomernalytical research into its symbolismic universe* 50th Inaugural Lecture of Nnamdi Azikiwe University, Awka.